

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.4, maj 2014

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Stine Holst Petersen

Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2023

Indledning til

Subskriptionsplan paa en Oversættelse af Sæmunds Edda, “Om en Oversættelse af den poetiske Edda” og “Noget om Hr. Rasks Betæneligheder angaaende Eddas Oversættelse”

ved Vibeke A. Pedersen

Indhold

- 1 De eddiske oversættelsers forhistorie
- 2 Forløbet
- 3 Prøveoversættelsen
 - 3.1 Tekstnærhed
- 4 Rasks kritik
- 5 Grundtvigs forsvar
- 6 I hver sin retning
- 7 Anvendt litteratur

1 De eddiske oversættelsers forhistorie

Peder Hansen Resen havde i 1665 udgivet hele *Den yngre Edda* (*Snorres Edda*) på oldislandsk med tilhørende latinsk og dansk oversættelse og to af kvadene fra *Den ældre Edda*, nemlig *Völuspá* (da. *Vølvens Spådom*) og *Hávamál* (da. *Den højes Tale*), på oldislandsk med latinsk oversættelse. I begge tilfælde var udgiversproget i indledninger og fodnoter (med kommentarer og varianter) latin. I 1787 udsendte Den Arnamagnæanske Kommission første bind af sin udgave af *Den ældre Edda* med

variantapparat og latinsk oversættelse. Udgavens andet bind kom i 1817, og det tredje (der rummede det vigtigste digt, *Völuspá*) kom først i 1828. Hertil var der Bertel Christian Sandvigs anonyme oversættelse fra 1783-1785, *Forsøg til en Oversættelse af Sæmunds Edda*. Af Grundtvigs [bogfortegnelse fra 1805](#) (fasc. 501) fremgår det, at han selv ejede Sandvigs oversættelse.

Rasmus Nyerup havde i 1808 udgivet en slags lærebog om den nordiske gudelære, *Edda eller Skandinavernes hedenske Gudelære*. Den rummede en oversættelse af *Gylfaginning* (da. *Gylfes forblændelse*) og *Braga-ræður* (da. *Brages beretninger*) og havde forklarende kommentarer og henvisninger til andre eddadigte. Trods titlen er der netop ikke tale om en udgave af hele *Den yngre Edda*.

Læs mere

Bl.a. manglede Snorres berømte fortale og de mange oversigter med heiti (poetiske enkeltord) og kenninger (poetiske omskrivninger bestående af flere ord).

Nyerups udgave byggede på de allerede foreliggende udgaver og oversættelser (til dansk, svensk, tysk, fransk, engelsk og latin) samt afskrifter af de vigtigste af de gamle håndskrifter. Til at hjælpe sig med det islandske havde Nyerup desuden allieret sig med den helt unge Rasmus Kristian Rask “en ung Student fra Fyen, som, under sin Skolegang i Odense, har i Landsdommer Baden havt en virksom Opmuntrer til dette antiqvariske Studium” (Nyerup 1808, fortalen s. [VII]).

Når Grundtvig påtænkte at udgive en oversættelse af *Den ældre Edda*, kan man se det som et forsøg på at positionere sig som kommende videnskabsmand. Allerede med *Nordens Mytologi* (1808) havde han lovet at bistå Den Arnamagnæanske Kommission, hvis langsomhed for længst var blevet legendarisk. Ud over at han selv arbejdede med stoffet, havde både Jens Baggesen, Adam Oehlenschläger og andre digtere brugt det eddiske materiale som inspiration til digte og dramaer, så jorden var gødet for en interesse fra det dannede publikums side.

2 Forløbet

Dato	Indlæg
20. januar 1810	Grundtvigs prøveoversættelse, “Om en Oversættelse af den poetiske Edda”
efter 20. januar 1810	Grundtvigs subscriptionsindbydelse, <i>Subskriptionsplan paa en Oversættelse af Sæmunds Edda</i>
3. og 6. februar 1810	Rasks kritik: “Nogle Betænkninger om den i Skilderiet No. 30 lovede Oversættelse af Edda”
13. og 17. februar 1810	Grundtvigs svar til Rask, “Noget om Hr. Rasks Betæneligheder angaaende Eddas Oversættelse”

Bortset fra selve subscriptionsindbydelsen kom disse bidrag i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*. Endelig eksisterer et utrykt gensvar fra Rask (NkS 149c 4° 3) formentlig fra februar 1810 (se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 316-319).

Oversættelsen blev ikke gennemført (og derfor heller ikke udgivet), da der ikke meldte sig abonnenter nok. Hvor stor en indflydelse Rasks indvendinger havde, kan ikke afgøres.

3 Prøveoversættelsen

Den ældre Edda består af nitten heltedigte og ti gudedigte. Grundtvig bruger et uddrag af et heltedigt, *Helgakviða Hundingsbana II* (da. *Det andet kvad om Helge Hundingsbane*, bl.a. oversat af Martin Larsen 1946, s. 86-96), som er en del af sagnkredsen om vølsunger og gjukunger fra den nordgermanske sagnhistorie. Grundtvig gendigter strofe 30-51 på dansk. Handlingen her minder om det mere kendte "Gudruns Kvæde" fra *Vølsungesagaen*.

3.1 Tekstnærhed

Oversættelsen er meget tekstnær, især i ordvalg og ordfølge. Hvad angår ordvalget, lægger Grundtvig sig ofte så tæt på den oldislandske tekst, at han i forsøget på at anslå en arkaiserende tone skaber ord eller ordbetydninger, der ikke eksisterer i samtidens sprog. Et eksempel – som Rask ikke kommer ind på – er ordet 'Brude' (sp. 471), som er Grundtvigs oversættelse af det oldislandske "brúðir" (strofe 46). Han overser her den detalje, at det oldislandske ord (ligesom svensk slang i dag) dækker kvinder generelt, ikke blot dem, der står over for at skulle giftes.

Tekstnærheden gælder til dels også rytmen, men trods et forsøg på at genskabe de oldislandske kortlinjer er Grundtvig ikke i stand til at bibeholde alle forlæggets allitterationer, endsiges anbringe dem efter reglerne for de eddiske versmåle. Denne kritik fremhæves af både Rask (1810, sp. 547f.) og Toldberg (1946, s. 104).

I slutningen af 1810'erne opgiver Grundtvig det tekstnære og prøver i stedet at fordanske, altså i højere grad foretage en friere oversættelse (Toldberg 1946, s. 105). Man kan dog allerede i 1810-oversættelsen se et forsøg på en omsætning til dansk af de oldislandske ord, som ikke har en direkte modsvarighed. Et eksempel fra strofe 31 lyder på oldislandsk:

at inu ljósa
Leiftrar vatni
ok at úrsvölum
Unnarsteini (Jónsson 1954, s. 249).

Martin Larsen oversætter: "ved de lyse / Leipters Vande, / ved Unn-Stenens / iskolde Flade" (1946, strofe 31). Her ser man, at Larsen bibeholder forlæggets stednavne ("Unn-Stenen" og "Leipters Vande"). Heroverfor taler Grundtvig blot om sten og vand i al almindelighed: "Hisset ved klare, / Skinnende Floder, / Hisset ved Bølgens / Ursvale Sten" (sp. 468).

4 Rasks kritik

Rasks kritik er fagligt berettiget og tager udgangspunkt i, at oversættelsen både er faktisk forkert (på gloseniveau) og udført på et dansk, der er så arkaiserende, at det til tider bliver næsten uforståeligt:

Oversætteren synes mig her, som sædvanlig, at føre en alt for opskruet, tvungen, unaturlig og tildels uforstaaelig Stil, fuld af Islandismer, Solecismer [dvs. syntaktiske nedbrud] og Germanismer [...] (Rask 1810, sp. 546).

Dette uddybes:

Ikke heller synes det saa meget at gaa ud paa Islandiseren, som paa en vis endnu værre Jagen efter Usædvanligheder og Særheder; ti ofte indblandes ramme Germanismer [...] oftere endnu er det ganske særegne og selvgjorte Ord og Vendinger, der støde os (Rask 1810, sp. 547).

Det fremgår af Rasks indlæg, at han havde flere kommentarer, for efterhånden som han arbejdede sig gennem Grundtvigs oversættelsesforsøg, faldt hyppigheden, og han slog kun ned på særligt grelle eksempler. Til disse hører ordet "Drotterne" i sp. 472, hvor Grundtvig sammenblander det oldislandske 'drótt', der betyder krigerskare, med 'dróttinn', der betyder hersker (Rask 1810, sp. 545).

Rask er heller ikke tilfreds med versifikationen. "Den forekommer mig ofte stødende og ubehagelig for danske Ører" (Rask 1810, sp. 547). Det huer således ikke Rask, at Grundtvig forsøger sig med kortvers, der skal efterligne forlæggets, men uden sans for de enkelte ords tryksvage eller trykstærke karakter. Heller ikke Grundtvigs bogstavrim falder i god jord. Kritikken opsummeres med denne efterlysning:

lidt mere Anvendelse af islandsk Sprogkundskab, lidt mere Simpelhed og Natur i det danske Foredrag, og endelig mere Enhed i Versifikationen [sic] (Rask 1810, sp. 548).

5 Grundtvigs forsvar

Grundtvigs svar, "Noget om Hr. Rasks Betæneligheder" strækker sig over to numre af *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* (1810, nr. 37 og nr. 38). Det første indlæg rummer hovedsagelig hans kriterier for oversættelsen, og det andet kommenterer de ord, som Rask har ment var misforståede eller fejloversatte. Grundtvig kan ikke nægte, at Rask på gloseniveau har ret i sin kritik, så han søger i stedet at forsvare sig ud fra andre synsvinkler. Han fremhæver bl.a. sin kærlighed til de gamle tekster og ønsket om at give samtiden en gendigtning, som kunne afstedkomme de (for Grundtvig) rette konnotationer. Man mærker først i anden del af Grundtvigs svar, at han i Rask så en rival inden for det oldislandske. På dette område bejlede de begge til både publikums og Nyerups gunst.

6 I hver sin retning

Tiden skulle vise, at det blev Rask, der først fik markeret sig som eddakender og -

udgiver. I 1818 udgav han *Snorra-edda ásamt Skáldu og þarmeð fylgjandi ritgjörðum* (da. Snorres Edda samt Skjalde(kunsten) og dertil hørende skrifter) og *Edda Sæmundar hinns Fröda. Collectio carminum veterum scaldorum Sæmundina dicta* (da. Sæmund den Frodes Edda. Den såkaldte Sæmundske samling af gamle skjaldekvad). Begge blev udgivet i Stockholm og anmeldt af Grundtvig i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* nr. 97, 1819, sp. 1539-1543, "Den ny Udgave af Snorros Edda".

Grundtvig, derimod, koncentrerede sig om de mere frie gendigtninger af ældre nordisk stof, først og fremmest af det angelsaksiske digt om Bjovulf, *Bjowulfs Drape. Et gotisk Helte-Digt* (1820) og *Norges Konge-Krønike af Snorro Sturlesøn* (1818-23).

7 Anvendt litteratur

- Grundtvig, N.F.S. (1819) "Den ny Udgave af Snorros Edda" i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, nr. 97, 1819, sp. 1539-1543. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1818-1823) *Norges Konge-Krønike af Snorro Sturlesøn fordansket ved Nik. Fred. Sev. Grundtvig, Præst*, bind 1-3. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1820) *Bjowulfs Drape. Et Gothisk Helte-Digt fra forrige Aar-Tusinde af Angel-Saxisk paa Danske Riim*. København.
- Jónsson, Guðni (1949-1954) *Eddukvæði*, bind 1-2. Reykjavik.
- Larsen, Martin overs. (1943-1946) *Den ældre Edda og Eddica minora*, bind 1-2. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*, bind 1-2. København .
- Nyerup, Rasmus (1808) *Edda eller Skandinavernes hedenske Gudelære. Oversat ved R. Nyerup*. København.
- Rask, Rasmus (1810) "Nogle Betænkninger om den i Skilderiet No. 30 lovede Oversættelse af Edda" i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, nr. 68. København.
- Toldberg, Helge (1946) *Grundtvig som Filolog*. København.